

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS ÉS -TERJESZTÉS

Digitalizálás

01/419

EDEN, Brad: Getting started with library digitization projects: funding your first (and subsequent) digital projects = Bottom Line. 14.vol. 2001. 2.no. 53-55.p.

Hogyan indítsuk el a könyvtári digitalizálási projekteket, hogyan finanszírozzuk az első projektet (és a továbbiakat)?

Digitizálás; Támogatás -általában

Az elektronikus környezetben különös fontosságot kap egyedülálló forrásaink digitalizálása, illetve azok a projektek, amelyek e forrásaink elektronikus rendelkezésre bocsátását lehetővé teszik. E törekvéseinkhez támogatást és pénzt szerezni azonban bizonyos felkészültséget és jártasságot igényel. Az ilyen pénzek rendelkezésre állnak, de meg kell küzdeni értük. A felkészüléshez:

- vizsgálj meg, mi az egyedülálló a gyűjteményben, amivel hozzájárulhatsz az információs univerzumhoz;
- kutasd fel a piacon az igényeidnek megfelelő digitalizáló berendezéseket;
- környékezd meg főnökeidet a digitalizáció stratégiai terveivel és digitális projektekkel;
- kutasd fel és pályázd meg a belső és külső könyvtári és nem könyvtári pénzforrásokat;
- működj együtt más belső és külső tájékoztatási intézményekkel (levéltárak, múzeumok, köz- és egyetemi könyvtárak stb.);

- keress a személyzetben olyanokat, akiket érdekel a digitalizálás, és munkakörnyezetüket szívesen át is alakítják ennek érdekében;
- vállalj kockázatot, kísérletezz – bár ez nem könnyű, szakmánknak meg kell tanulnia az alkalmazkodás és a továbbélés érdekében.

A legrosszabb, amit bárki is tehet, hogy feladja, mielőtt elkezdte volna. A „digitális arénában” szükség van az információ ezernyi formájú forrásait leíró, rendező, visszakereső, megtaláló és válogató eszközökre és módszerekre, amelyek a könyvtárosok birtokában vannak. Most kell előre lépünk, és megragadnunk a lehetőséget.

(Mohor Jenő)

01/420

DE STEFANO, Paula: Selection for digital conversion in academic libraries = Coll.Res.Lib. 62.vol. 2001. 1.no. 58-69.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

A digitalizálásra való kiválasztás a felsőoktatási könyvtárakban

Digitizálás; Felsőoktatási könyvtár; Szelekció -tájékoztatásban

Az elektronikus technológia egyre inkább megváltoztatja a kutatók kutatási gyakorlatát. Mielőtt azonban a tudományos kutatásnak ez az új lehetősége életképes és produktív módszerré válik a felsőoktatási intézményekben, a meglévő és a kutatók számára fontos dokumentumokat digitális formátumra kell konvertálni. Hogyan határozzák meg az egyetemi könyvtárak a retrospektív konverzió körét és tartalmát, hogy kielégítsék a kutatók igénye-

it? A cikk megvizsgálja a válogatás és gyarapítás hagyományos módszereit, és az alapelveket a digitális gyűjteményekre alkalmazza.

(Autoref.)

01/421

CHEPESIUK, Ron: Digitizing rare materials: special collections go global = Am.Lib. 32.vol. 2001. 5.no. 54-56.p.

Régi és ritka dokumentumok digitalizálása a védett gyűjtemények világméretű hozzáférhetőségének biztosítására – amerikai tapasztalatok

Digitalizálás; Fejlesztési terv; Régi és ritka könyvek; Számítógép-hálózat

A ritka könyvek, kéziratok és hasonló dokumentumok még a helyben olvasók számára is csak korlátozottan voltak hozzáférhetők. Most viszont, a digitális technológia lehetőségeinek kihasználásával az amerikai tudományos könyvtárak egyre inkább a globális közösséget kívánják elérni e dokumentumokkal is, akár CD-ROM-ok kiadása, akár weben való ingyenes hozzáférés biztosítása révén.

Tekintettel a digitalizálás költségeire, számos projektet alapítványok, programok támogatnak, illetve a könyvtárak profi kiadókkal, illetve tartalom-szolgáltatókkal szerződve terjesztik digitalizált ritkaságaikat. A digitalizálás előnyei közé tartozik, hogy megkíméli a sérülékeny eredeti példányokat; javítja a különgyűjtemények munkáját, hiszen az eredetik pontosabb, részletesebb feldolgozását (leírását, katalogizálását, osztályozását) kívánja meg; a kutatóknak az anyaghoz való jobb hozzáférést tesz lehetővé; új olvasókat toboroz. Ugyanakkor nem minden gyűjteményre vár digitalizálás: esetenként az adományozó nem járul hozzá, máskor szerzői jogi (sőt, pl. levelezések esetében személyiségi jogi) problémák merülnek fel.

(Mohor Jenő)

01/422

ATKINSON, Jeremy: Developments in networked moving images for UK higher education = Program. 35.vol. 2001. 2.no. 109-118.p.

Mozgóképek hálózati szolgáltatása, és ennek hatása a brit felsőoktatásra

Digitalizálás; Egyetemi könyvtár; Fejlesztési terv; Képanyag; Számítógép-hálózat

A tanulmány áttekinti a mozgóképek és hangzó anyagok hálózati szolgáltatásának jelenlegi helyzetét az Egyesült Királyság felsőoktatási intézményeiben. Ezt a szolgáltatást a JISC (Joint Information Systems Committee) kezdeményezte, amelynek egyik fő törekvése, hogy e dokumentumtípusokat integrálja a közös elektronikus források hálózatába (DNER), és segítse ezek oktatásban, kutatásban való használatának meghonosodását. A szerző beszámol a Galmorgani és Glasgow-i Egyetemen indult projektek eredményeiről, és részletesen bemutatja a JISC mozgóképekkel és hangzó anyagokkal foglalkozó munkacsoportjának tevékenységét, beleértve e dokumentumtípusokkal kapcsolatos két országos szolgáltatás beindítását is. Információkat közöl négy jelentős új projektről, amelyek a JISC DNER-programjának részét képezik, és elemezi a mozgóképek és hangzó anyagok hálózati szolgáltatásával kapcsolatos technikai lehetőségeket és kihívásokat.

(Autoref. alapján)

Nyomtatott dokumentumtípusok

Lásd 405-406

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

01/423

TERRY, Ana Arias: Reference-linking: today's realities, tomorrow's promises = Libr.Hi Tech. 19.vol. 2001. 2.no. 125-142.p. Bibliogr.

A hivatkozások és a hozzájuk tartozó dokumentumok elektronikus összekapcsolása: mai lehetőségek, jövőbeli kilátások

Dokumentumazonosítás; Elektronikus dokumentum; Fejlesztési terv; Hivatkozás

A címben jelzett ún. reference-linking, azaz a hivatkozások és a hozzájuk tartozó dokumentumok elektronikus összekapcsolása új lehetőségeket jelent a hivatkozásokat tartalmazó művek értékelésében. Jelentősen csökkenti a hivatkozott anyag elérésére fordított munkát azáltal, hogy kihasználja az elektronikus dokumentumoknak azt a tulajdonságát, hogy képesek egymásra mutatni. Ez az ígéretes lehetőség azonban számtalan kérdést vet fel, amelyeket alaposan végig kell gondolni, mielőtt teljesen ki tudnánk aknázni. Ezek között szerepel annak meghatározása, mit mihez kapcsoljunk, a megfelelő példány kiválasztása, a hozzáférési és szerzői jogok kezelése és a dokumentumazonosítók állandóságának biztosítása. Sokféle kezdeményezés létezik e kérdések valamilyen szintű megoldására és számos kiadó és terjesztő foglalkozik ezekkel a technológiákkal. A cikk áttekinti a reference-linking hátterét, előnyeit, alkalmazási lehetőségeit, az ezzel kapcsolatos témákat és projekteket. Végül a témában érdekeltekkel készült interjúkat értékelve válaszol fel a reference-linking jövőjét.

(Autoref.)

01/424

COX, Andrew – ORMES, Sarah: E-books = Libr. Inf. Briefings. 2001. 96.no. 1-14.p. Bibliogr. 31 tétel.

Elektronikus könyvek

Elektronikus könyv; Előszerezeményezés; Szoftver

Az elektronikus kiadásban a legújabb jelenség az elektronikus könyv vagy e-könyv. Az e-könyvek az elektronikus folyóiratokat követő új hulláma a digitális könyvtárnak. Különösen a felsőoktatásban lehet nagy hatásuk a tanulásra és oktatásra a következő néhány évben, mivel egyre több kötelező irodalmat tesznek könnyebben hozzáférhetővé egyre több hallgató számára. A tanulmány bevezetőjében meghatározza az e-könyv fogalmát, majd áttekinti előnyeit és hátrányait. A második rész az olvasáshoz használt szoftverek vizsgálatával foglalkozik, és közlést tesz az e-könyvek értékelésre alkalmas szempontrendszerrel, amelyet főként könyvtáraknak ajánl. A szerzők végül az e-könyvek használatának lehetőségeit vizsgálják a közkönyvtárak és a felsőoktatási könyvtárak tájékoztató munkájában.

(Autoref.)

01/425

SEEFELDT, Jürgen: E-Books – das Medium der Zukunft auch für Bibliotheken? = BuB. 53.Jg. 2001. 5.no. 329-333.p.

Res. angol nyelven

Az elektronikus könyv a jövő médiuma a könyvtárak számára is?

Elektronikus könyv

Az elektronikus és virtuális könyv jelenti a könyvpiac jövőjét? Eléri-e a digitális forradalom a könyvet is és át fogja-e alakítani digitális formátumúvá, amely feltehetően csak az interneten lesz terjeszthető? Vajon sikeresek lesznek-e az ún. e-könyvek, legyőzik-e a nyomtatottakat, vagy nem lesznek jövedelmezőek és hamarosan eltűnnek a piacról? Ilyen

és hasonló kérdések foglalkoztatják egyre inkább a könyvkiadókat és -terjesztőket, de a könyvtárosok is érdeklődéssel, csodálkozással és némi szkepticizmussal követik a fejleményeket azóta, mióta 1996-ban az első, csak az interneten terjesztett könyvek megjelentek és 1998-ban az első, „szorozatgyártásra alkalmas” e-könyvet bemutatták az Egyesült Államokban. Az e-könyvek most a második forradalmat jelentik a könyv- és médiapiacra, és – legalábbis jelenleg az USA-ban – egy új generációs irodalom előhírnökei. Németországban egészen más a helyzet. Bár sokféle modell létezik, fogyasztói értékük láthatóan nem világos a vevők számára. Ez nem csak a fejletlen technológiának tudható be, amely nem nyújt elég kényelmet, hanem a térítési rendszernek is, amely a hozzáférést gátolja. Úgy tűnik, a hagyományos könyvnek a közeljövőben nem lesz komoly versenytársa.

(Autoref.)

01/426

BEGER, Gabriele: Grünes Licht zur eBook-Ausleihe in Öffentlichen Bibliotheken. Berlin, Dortmund un Köln testen die Ausleihe von eBooks = Bibliotheksdienst. 35. Jg. 2001. 5.no. 583-586.p.

Elektronikus könyvek kölcsönzése a közkönyvtárakban

Elektronikus könyv; Kölcsönzés; Közművelődési könyvtár

A Rocket-Book fiaskónak bizonyult: olyan, mint egy zsebrádió, amin csak egy állomást lehet fogni. Az eBook pedig, amelyet folyamatosan fejlesztenek, még nem tudott megkapaszkodni a piacon. Minden könyvvásáron újabb és újabb olvasókészülékek jelennek meg, de vásárlóikról és könyvtári használóikról nincsenek megbízható adatok. Van-e jövője az eBooknak? Ezzel foglalkoztak – első ízben közösen – könyvtárosok és kiadók a Börsenverein (a német kiadói egyesülés) könyvtári koordinációs bizottságának ülésén.

Az elektronikus könyv több, mint egy olvasókészülék: olyan könyv, amely digitális formában áll rendelkezésre és elektronikusan használható. Így az elektronikus szövegek a beiratkozott olvasók PC-jére, CD-re írva vagy az eBook-olvasókészülékre átvihetők. Egy projekt során a berlini központi és tartományi, a dortmundi városi és tartományi könyvtár és a kölni városi könyvtár fogja tesztelni a közművelődési könyvtárak számára az olyan termékek licencjogilag védett használatát, mint az Adobe Acrobat Reader vagy a Microsoft Reader.

Az eBook digitális olvasókészülékként voltaképpen egy hardver, ezáltal egy új információhordozó is. 1998-ban került az Egyesült Államokban forgalomba, a német piacra most vezetik be, de visszafogott iránta a várakozás. Ára az USA-ban jelenleg 500 márka, de Németországban és Franciaországban 1050 márkáért kínálják. A bevezetés után természetesen inkább a megfelelő digitális tartalmak licencelése lesz a fő kérdés, ugyanis a készülék tárolókapacitása 30 ezer könyvoldal. Az USA-ban már könyvtári kölcsönzésének tesztelése is folyik. Az eBook értéke abban rejlik – vélik a könyvtárosok –, hogy a használók konkrétan meghatározott elektronikus tartalmakat használhatnak egy készülék segítségével, tetszés szerint és helytől függetlenül.

Az eBook könyvtári kölcsönzése alkalmas

- elektronikus információhordozók kikölcsönzésére anélkül, hogy az olvasónak rendelkeznie kellene saját hardverrel,
- elektronikus szövegek idő- és térbeli korlátozás nélküli használatára,
- referenz jellegű és rövid ideig szükséges információk megjelenítésére,
- az olvasók konkrét igényei szerint kiválogatott elektronikus tartalom összeállítására.

Az elektronikus szövegeknek az eBook-olvasókészüléken való tárolása, illetve CD-re másolása szerzői jogi szempontból többszörözésnek számít, s a könyvtárnak ennek jogát licencszerződéssel kell megszereznie. Csupán a szabad felhasználású szö-

vegek esetében lehetne a (német) szerzői jogi törvény 53. paragrafusának keretében egy privilegizált cselekvésből kiindulni. (Ezen a téren még sok a tisztázatlan probléma. A legújabb bírósági ítéletek a digitalizálást kizárták a megengedhető többszörözési eljárások köréből. Az Európai Parlament által elfogadott irányelv viszont megnyitja az utat a magán- és a tudományos felhasználás, valamint archiválás céljából az elektronikus többszörözés előtt.) A hálózaton történő átvitel a legújabb EU-jogszabály szerint nyilvános bemutatásnak számít, és a jogtulajdonos kizárólagos joga; a jogszerűség tehát csak licencszerződéssel biztosítható.

A könyvtárhasználó számára az eBook-kölcsönzésnek csak akkor van értelme, ha az igényelt elektronikus szövegek rendelkezésre is állnak. Ehhez licencmintákra van szükség, amelyben szerepel a kiadó szerverének elérése és a szöveg lehívása. A letöltés során biztonsági szoftvert is mellékelnek, amely nem teszi lehetővé a másolást és a szöveg megváltoztatását, illetve négy hét elteltével törli a szöveget. Mindehhez könyvtári beruházásokra lesz szükség, továbbá a kiadók részéről is felmerülnek költségek (pl. a szövegek konvertálása az eBook formátumára). A kiadók nem a költségektől, hanem a jogsértésektől és termékeik ellenőrizhetetlen elterjedésétől tartanak a leginkább.

Kézenfekvő, hogy a piackutatás lezárása után mindkét fél közös projektben egyesítse az érdekeit, majd kidolgozzák a szükséges modelleket. A könyvtári használói szokások vizsgálata segítheti a marketingtevékenységet. A nem csekély befektetések miatt a könyvtári oldalnak is tesztelnie kell, milyen érdeklődés mutatkozik: mennyiben alkalmas a digitális olvasókészülék és a többi forma állandó könyvtári használatra.

A kiadói oldal szabad utat engedett az eBook kölcsönzés megkezdéséhez. Egy teszt során az említett könyvtárak a kiadókkal közösen kipróbálják az elektronikus könyvek kölcsönzését, és képet alkotnak az alkalmas média-tartalmakról, a licencelési

modellekről és számlázási eljárásokról, az elektronikus dokumentumok könyvtári kezeléséről, valamint a használat feltételeiről.

(Hegyközi Ilona)

01/427

DILLON, Dennis: E-books: the University of Texas experience, part 1 = Lib.Hi Tech. 19.vol. 2001. 2.no. 113-124.p. Bibliogr. 18 tétel.

E-könyvek: a University of Texas tapasztalatai, 1. rész

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés [forma]

A cikk a University of Texas e-könyv programját ismerteti, áttekinti az e-könyvek piacának helyzetét és az e-könyv technológiát, statisztikát közöl az e-könyvek használatáról, az e-könyvek beszerzésével kapcsolatban irányelveket ad, és felhívja a figyelmet az e-könyvekkel kapcsolatos fontos kérdésekre. Specifikációkat, szabványokat, munkacsoportokat mutat be, valamint az egyetem jövőbeni e-könyv terveit. A szerző arra a következtetésre jut, hogy az elektronikus könyvek és a nyomtatott könyvek viszony olyan, mint a televízióé és a rádióé: másfajta formátum a maga erősségeivel és gyengeségeivel.

(Autoref. alapján)

01/428

HALLIDAY, Leah – OPPENHEIM, Charles: Developments in digital journals = J.Doc. 57.vol. 2001. 2.no. 260-283.p. Bibliogr. 153 tétel.

Új fejlemények a digitális folyóiratok területén

Cikk; Elektronikus folyóirat; Költségelemzés; Szolgáltatások

A digitális folyóiratok kiadása új terület. Csupán néhány, kizárólag digitális formában publikált folyóirat tett ismertségre szert és még ezek a folyó-

iratok sem voltak szakterületükre jelentős hatással. Ugyanakkor olyan területen, amelyeken nem volt elegendő és megfelelő nyomtatott folyóirat, a digitális publikáció elfogadottá vált.

A fontosabb kiadók eddig nem mutattak hajlandóságot arra, hogy csak digitális formában adjanak ki folyóiratokat. Hogy ne kelljen vállalniuk az új árazási modellekkel járó kockázatokat, igyekeztek megtartani a hagyományos árazási mechanizmusokat, úgy, hogy összekötötték a nyomtatott és a digitális formákat, és az árakat az előbbi alapján határozták meg.

Amíg a piac nem részesíti előnyben a digitális formát, a kiadóknak ki kell papíron (is) adniuk folyóirataikat, ami nagyon költséges. Ahogy terjed a digitális forma, a nyomtatási költséget egyre nehezebb a nyomtatott folyóiratok korlátozott számú előfizetéséből fedezni.

A licenctárgyalások hosszúak és költségesek a könyvtáraknak és – feltehetőleg – a kiadóknak is. Ezért is vannak be olyan közvetítőket, mint például a NESLI (National Electronic Site Licence Initiative, Nagy Britannia).

A digitális folyóiratok megjelenése egyelőre csak költségnövekedést jelent a könyvtáraknak, mert többségük egyaránt előfizet a digitális és a nyomtatott formára.

A felhasználók nem használják a digitális folyóiratokat, ha a nyomtatottakénál nagyobb erőfeszítést igényel használatuk és nincs is elegendő indíttatásuk arra, hogy új rendszerek használatát megtanulják. Nem szeretnek a képernyőről olvasni, igénylik a böngészés lehetőségét, keresni pedig vertikálisan szeretnek, nem kiadók szerint. Többek között ez is tanulásága annak a vizsgálatnak, amelyet a PEAK (Pricing Electronic Access to Knowledge) program keretében végeztek az Elsevier kiadó és a Michigani Egyetem együttműködésével.

A kutatói közösség számos megoldást próbált kínálni a folyóiratpiac válságának megoldására. Az egyik megoldás arra az elképzelésre alapozódik,

hogy a publikálást minőségileg ellenőrzött források internetes kapuszolgálata bonyolítaná le. A minőséget a kapuszolgálattól független szervezet biztosítaná, de finanszírozásáról a kapuszolgálatot is fenntartó intézmények gondoskodnának.

A szabad hozzáféréseken alapul egy másik, széles körben ismert modell, amely Stevan Harnad nevéhez fűződik. Harnad szerint digitális környezetben a költségek olyan szintre szoríthatók le, hogy azokat az előfizetők helyett a szerzők fizessék meg. Azt javasolja tehát, hogy az ingyenes hozzáférés érdekében a szerzők fizessenek a publikációért. Ennek a modellnek egy változatát most tesztelik. A New Journal of Physics (NJP) kiadását az Institute of Physics Publishing végzi a SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) támogatásával. A szerzők 500 USD-t fizetnek cikkeik publikálásáért. Ez a modell hatékonyabb, mint a hagyományos publikálási rendszer, kiküszöböli a nyomtatási és terjesztési költségeket. A szerzők által fizetendő díj megvalósíthatóságát megkérdőjelezi az a tény, hogy jelenleg a kutatók nem járulnak közvetlenül hozzá a folyóiratok beszerzéséhez, és a folyóiratválságot könyvtári problémának tekintik.

Nagy-Britanniában az eLib (Electronic Libraries Programme) felkérésére készült tanulmány arra az eredményre jutott, hogy a folyóiratok előállításának és terjesztésének azért rossz a hatékonysága, mert a szerzők a publikációk iránti igény fő forrásai, de nem járulnak hozzá a publikációs költségekhez; a folyóiratok fogyasztói általában nem fizetnek azok olvasásáért, továbbá a folyóiratok előállításával kapcsolatos számos (főként szerzői, szerkesztői, bírálói) tevékenységet ingyenesen végeznek el. Ezért egy olyan alternatív modellt javasolnak, amelyben a szerzőknek és az előfizetőknek hozzá kellene járulniuk a publikációs költségekhez; a szerkesztők, bírálók térítést kapnának. A könyvtárak pedig adagolnák a hozzáférést, akkor is ha licencük egész egyetemre stb. szólna, ezzel ösztönözve a kutatókat, hogy csak a nekik valóban szükséges forrá-

sokat használják. Ez azonban a kutatók drága idejének elvesztegetése lenne és korlátozná őket az informálódásban.

A SPARC nem új modell, hanem tudományos könyvtárak szövetsége, amely konkurenciát teremt meglévő drága folyóiratoknak jó minőségű, gazdaságilag eltérő alternatívákat kínáló kiadók támogatásával. 1998-as beindulása óta a SPARC elkönnyvelhetett magának némi sikert (tevékenységéről részletesen ld. a 01/364. sz. referátumot).

A HighWire Press 1995-ben indult a Stanford Egyetemen. A HighWire nem kínál üzleti modelleket. Segít viszont azoknak a kisebb, tudományos társaságokhoz tartozó kiadóknak, amelyek nem tudnak áttérni a digitális publikálásra. Arra is ösztönzi a kiadókat, hogy a régebbi cikkeket ingyenesen tegyék hozzáférhetővé. Nemzetközi szinten működik, elnyerte a kiadók és a könyvtárak bizalmát. Jelenleg 190 folyóirat digitális kiadásában működik közre, 146 ezer cikket téve ingyenesen elérhetővé.

A HighWire szerint a digitális folyóiratok megőrzéséhez több, látszólag redundáns megközelítés, így elosztott háttértárak, elosztott archiválás, előre haladó migráció stb. szükséges. A megőrzés kivitelezhetőségét és költségeinek realitását még meg kell vizsgálni.

Sok ingyenes digitális folyóirat érhető el a hálózaton. Ezeket főként kutatók hozzák létre saját kezdeményezésükből és intézményiek erőforrásait használva. Ha ez tömegessé válna, az egyetemek oktatóit és kutatóit elvonnánk fő feladatuktól, az oktatástól és a kutatástól.

A folyóirat-kiadás rendszere ugyanakkor már nem tartható fenn. A folyóiratok fő piacát jelentő tudományos könyvtárak már nem képesek a kiadók jelenlegi profitját támogatni. A nevesebb kiadóknak viszont lehetőségük van, hogy kiaknázzák a digitális folyóirat-kiadásban rejlő lehetőségeket. Ismert címeiket átvihetik a digitális környezetbe. A presztízs ugyanis a digitális folyóiratokkal szembeni idegenkedést is oldja.

Léteznek alternatív árazási modellek is. A PEAK projekt háromféle árcsomagot is kipróbált. A hagyományos előfizetés korlátlan hozzáférést biztosított a nyomtatott előfizetés plusz kötetenként 4 USD felárért. Az adott címre nyomtatott formában nem előfizető intézmények 4 USD-ért és a nyomtatott előfizetés 10%-áért kapták a folyóiratot. A másik modellben 120 címből minden felhasználó maximum 120 cikket kapott 548 USD (4,56 USD/cikk) áron. A harmadik modellben cikkenként 7 USD-t fizettek.

A folyóiratok digitális kiadása még alakulóban van és változik az érintettek szerepe is. Egyikük sem nyerhet azonban anélkül, hogy veszteségek ne érjék.

(Koltay Tibor)

01/429

LOVIO, Maisa: Kirjaston lehtikokoelmat – paperia ja sähköistä = Kirjastolehti. 94.vsk. 2001. 4.no. 17.p.

Elektronikus periodikumok a finn közművelődési könyvtárakban

Elektronikus folyóirat; Közművelődési könyvtár

A porvoo-i városi könyvtárban – amely új épületbe költözésekor megyei funkciót is kapott – felmérést végeztek az újság- és folyóirat-használattal kapcsolatban. A hagyományos (nyomtatott) periodikumok száma a könyvtárban: 79 napilap és mintegy 600 folyóirat. Ez a mennyiség valamivel alatta van az országos átlagnak. A könyvtárvezető szerint elsősorban a számítógépes témájú folyóiratokból lenne szükség nagyobb választékra, ehhez azonban a beszerzési keretet kellene növelni, mert a használók által megszokott lapok közül nem kívánják önkényesen elmondani egyiket sem. Az információkeresésben az a tendencia figyelhető meg, hogy – ugyanúgy, mint a 90-es évek elején a könyvekről a folyóiratokra – most a folyóiratokról az internetre térnek át a használók.

A könyvtárban elektronikus folyóiratokhoz is hozzáférhet az olvasó. A múlt év óta az Ebsco MasterFilePremier nevű teljes szövegű adatbázis áll rendelkezésükre. Ennek használatára az össze finn közönyvtár jogosult, miután a Közönyvtári Központ és a megyei könyvtárak alkotta konzorcium megszerezte a nemzeti licen jogot. Az adatbázis 1800 angol nyelvű folyóirat összes cikkének szövegét tartalmazza, közel 3000 folyóiratnak pedig a bibliográfiai adatait és írásaik rezüméit.

A vizsgálat azt mutatta, hogy a könyvtárban lassú az áttérés a nyomtatott folyóiratok használatáról az elektronikusokra. Jelenleg elsősorban fiatal olvasók használják az adatbázist, és túlnyomórészt zenével kapcsolatos cikkeket keresnek. Kisebb mértékben használják előadásokra vagy szemináriumra készülő diákok. Nyilvánvalóan befolyásolja a használat mértékét az angol nyelvtudás szükségessége.

Mint minden megyei funkciójú könyvtárban, a porvoo-iban is működik területi koordinátor, akinek az a feladata, hogy a körzetébe tartozó könyvtáraknak információt nyújtson az adatbázisról, gondoskodik a könyvtárosok adatbázis-használati oktatásáról, és koordinálja az alkalmazási lehetőségeket.

(Sz. Nagy Lajos)

01/430

CRAWFORD, Walt: Where have all the CD-ROMs gone? = Am Libr. 32.vol. 2001. 5.no. 66-68.p.

Hová tűntek a CD-ROM-ok?

CD-ROM; Hatékonyság

Mint szoftverhordozó a CD-ROM győzedelmeskedett. A tartalmat hordozó CD-k száma azonban az 1996 és 1997 tájára eső csúcs után minimálisra csökkent. Az enciklopédiák és más referenzmunkák, gyermekeknek szóló oktató anyagok, felnőttek számára nyelvoktató és gépelést oktató anyagok viszonylag prosperálnak.

Néhány kivétellel kevés új ötlet jellemzi a CD-ROM-kiadást. Ilyen kivétel Leonardo Leicesteri kódexének feldolgozása, amely nagy felbontású képet közöl a kéziratból és lehetővé teszi a szöveg többféle olvasását. Tematikusan is felfedezhető a kézirat, és lehetőség van a Leonardoval kapcsolatos más vonatkozások felderítésére, festményeinek megnézésére. A „lest we forget: A history of the Holocaust” című CD-ROM videoklippek és fényképek segítségével mutatja be a holokausztot. David Macaulay gazdagon illusztrált „The way things work” című könyvének CD-ROM-változata is az innovatív termékek közé tartozik. (Az utóbbi magyarul „Hogy is működik” címmel kapható nyomtatott változatában.)

A CD-ROM-termés elszegényedésének oka lehet, hogy túl sok gyártó versengett a piacon, a CD-ROM-olvasók a számítógépek mintegy szabványos részeiként nem kerültek a figyelem középpontjába, a Windows95 megjelenéséig a legtöbb számítógép nem tudta jól kezelni az összetettebb CD-ROM-okat. A könyvtárak vásároltak ugyan CD-ROM-okat, de ezek kölcsönzése bonyodalmas és nem nyújtanak használatukhoz technikai segítséget, ahogy a videokazetták vagy a zenei CD-k estében sem teszik, ami viszont használhatóságukat csökkentette.

A CD-ROM-okon kívül nincs más olyan médium, amelyhez minden csomag estében először installálni kell a szoftvert ahhoz, hogy láthassuk a tartalmat. A CD-ROM-ok sok amerikai felnőtt számára a számítógépes munkahelyi tevékenység nem kívánt folytatását jelentik, mivel nem függetleníthetők a számítógéptől.

(Koltay Tibor)

Lásd még 331, 334-335, 361-363, 367, 374-375, 378, 381-382, 405, 408, 418, 422